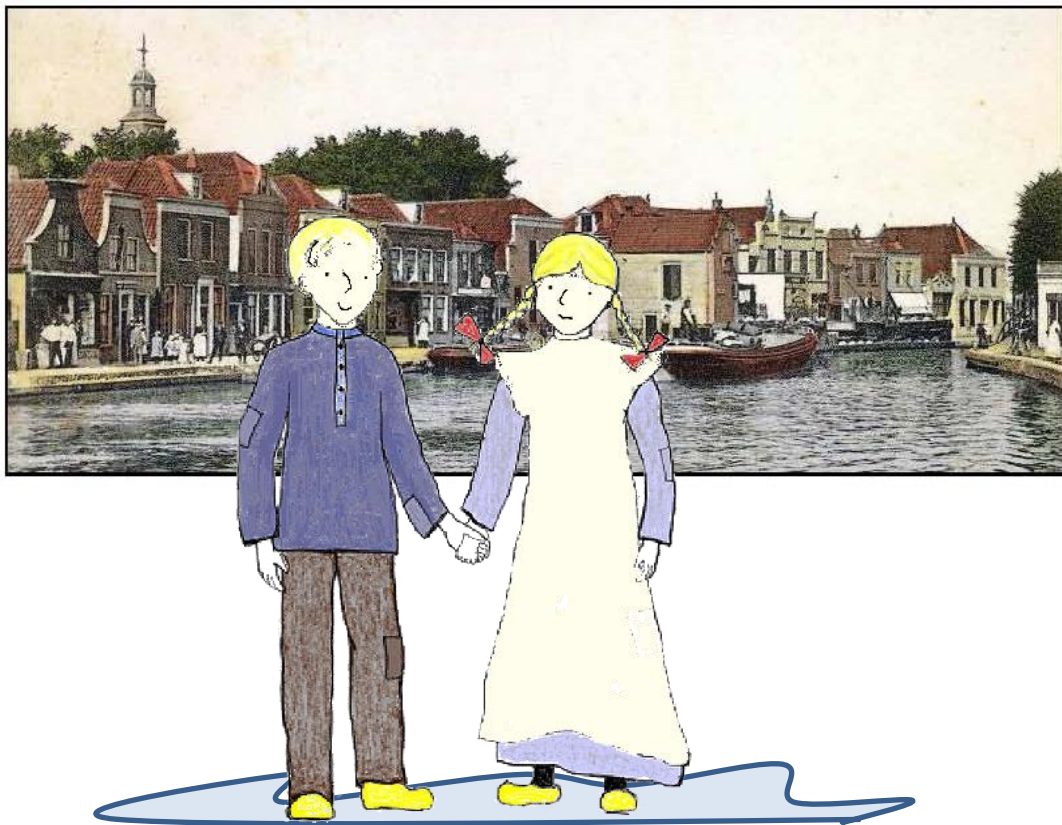

Op stap met Jet en Jan

Leven in 1910

Docentenhandleiding, project voor groep 5/6 (CMK) in Waddinxveen

Met dank aan

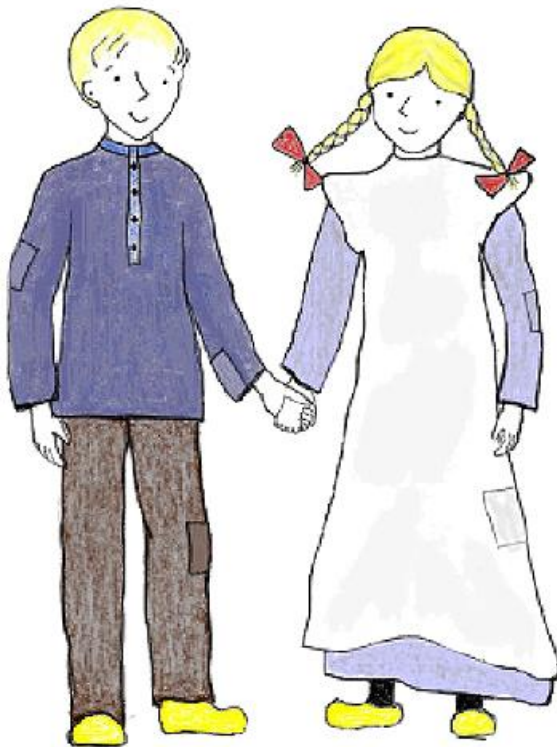
**FONDS VOOR
CULTUUR
PARTICIPATIE**

E
LANDSCHAP ERFGOED UTRECHT

Stichting
VONK

Inhoudsopgave:

Colofon	3
Inleiding	4
Doelstelling en doelgroep	4
De kerndoelen	4
Opbouw van de lessenreeks	5
Opzet project & tijdsinvestering	6
De leskoffer	6
De lessen	6
Meer lessuggesties	8
Les 1: Wie zijn Jet en Jan?	9
Verhaal 1	9
Les 2: Kunst in de tijd van Jet en Jan	12
Les 3: Wanneer leefden Jet en Jan?	13
Les 4: Hoe komt Jet aan die gulden?	14
Verhaal 2	14
Werkblad rekenen	17
Les 5: Met de muziek mee!	19
Verhaal 3	19
Muziekles	22
Les 6: Wat doet Jet nou met die gulden?	26
Verhaal 4	26

Colofon

Het format van dit project is ontwikkeld door Landschap Erfgoed Utrecht. De lessen zijn aangepast door Annemieke Volmer en beeldend aangevuld door Monique Janssen in opdracht van Stichting Vonk, Waddinxveen met behulp van de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit van het Fonds voor Cultuurparticipatie.

- De foto's zijn beschikbaar gesteld door: Landschap Erfgoed Utrecht, Historisch Genootschap Waddinxveen, Kees Verlooij & Jan Versluis.
- De aangepaste versie van de verhalen is geschreven door Bram Laport.
- Vormgeving: Kier Knol en Marloes Scholte.
- Met dank aan het Streekmuseum Reeuwijk voor het beschikbaar stellen van materialen voor de leskoffer.

Disclaimer

De makers van deze website hebben gebruik gemaakt van rechtenvrij beeldmateriaal, of hebben rechthebbenden om toestemming gevraagd en waar bekend de bron vermeld. Bent u van mening dat u de rechthebbende bent van een of meer beelden in dit lesmateriaal, neem dan contact op met Stichting Vonk, info@stichtingvonk.nl

Inleiding

Doelstelling en doelgroep

Het project 'Op stap met Jet en Jan' is bestemd voor leerlingen van groep 5/6. Ze krijgen een beeld van het dagelijks leven rond 1910 in hun eigen woonplaats. Hierbij komen de volgende thema's aan bod: kleding, wonen, werken, huishouden, voeding, vervoer, school, muziek en spel. Deze thema's bieden ruimte aan de individuele beleving van alle leerlingen. Daarom kan het materiaal uitstekend een plek krijgen binnen intercultureel onderwijs. Het project kan lesstofvervangend ingezet worden.

De leerdoelen van het project 'Op stap met Jet en Jan' voor groep 5/6 zijn:

- leren wat een 'eeuw' is;
- kennis opdoen over het dagelijks leven van honderd jaar geleden;
- leren werken met een tijdbalk en een stamboom;
- kennis maken met erfgoed in de eigen omgeving;
- kennis maken met de kunst uit die tijd van Jan Toorop;
- kennis maken met de verschillen in dans- en loopmuziek.

De volgende vaardigheden worden daarbij geoefend:

- zich inleven in een andere tijd (1910) d.m.v. een verhaal;
- onderzoekend leren aan de hand van authentieke bronnen;
- rekenvaardigheden;
- taalvaardigheden (begrijpend lezen, verhaal afschrijven);
- tekenen met kroontjespen;
- muziek luisteren, maken en uitvoeren;
- opgedane kennis actief toepassen.

De kerndoelen

Kerndoel 56: de leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

De verschillende onderwerpen komen aan de orde zoals:

1. Objecten uit het verleden: oude kunst en (gebruiks)voorwerpen, gebouwen, het dagelijkse leven, verschillende historische bronnen, oude afbeeldingen en foto's, verschillen en overeenkomsten tussen heden en verleden (wat nemen we mee, wat niet?).
2. Rituelen en gebruiken: gewoonten en gebruiken bijv. bij feesten, eetcultuur.
3. Verhalen: historische verhalen, verhalen bij voorwerpen.
4. Kunstzinnige disciplines: beeld- en muziekcultuur van kinderen, stijlkenmerken, componeren, inspiratiebronnen en creatief proces.

En ook kerndoelen uit rekenen, taal, geschiedenis, muziek en beeldend komen aan bod.

Opbouw van de lessenreeks:

Nieuwsgierig maken

Om de kinderen nieuwsgierig te maken begint de lessenreeks met een koffiemolen. Zij onderzoeken die a.d.h.v. de erfgoedvragen. De kinderen ontdekken wat je er mee kan doen, hoe het werkt en wat criteria kunnen zijn voor erfgoed.

Het verhaal als didactisch middel

In 'Op stap met Jet en Jan' is het verhaal van Jet en Jan de rode draad. Dit verhaal verbindt de subthema's op een logische manier. Het brengt de geschiedenis tot leven en biedt kinderen de mogelijkheid om zich te identificeren met de twee hoofdpersonen.

In de eerste les krijgen de leerlingen het eerste deel van het verhaal te horen. Op deze manier maken zij kennis met de familie van Jet en Jan en de dagelijkse gang van zaken bij hen thuis.

In de tweede les leren de kinderen, met gebruikmaking van kroontjespennen, over de kunst in die tijd: de slaoliestijl van Jan Toorop.

In les drie gaan de kinderen aan de slag met de tijdlijn en de stamboom.

In de vierde les horen de kinderen het tweede deel van het verhaal. Hierin gaan Jet en Jan naar school en vindt Jet een gulden op straat. De kinderen gaan berekenen wat je allemaal kan doen met die gulden. Ook schrijven zij een verhaal waarin ze bedenken wat zij met die gulden zouden doen.

In het laatste verhaal is het feest in Waddinxveen en gaan Jet en Jan met de muziek mee en maken de kinderen zelf muziek.

De lessen beeldend en muziek zijn zo gemaakt dat de leerlingen procesgericht kunnen werken waarin de volgende stappen te herkennen zijn: brainstormen, nieuwsgierig maken, ontdekken en 'stelen uit de wereld'.

Opzet project & tijdsinvestering

De PowerPoint is direct op het digibord in de klas te gebruiken. In het bijbehorende boekje staan de verhalen van Jet en Jan en eventuele extra toelichting. De verwijzingen naar de begeleidende teksten zijn in de PowerPoint aangegeven met een pictogram van een klein zwart boekje zodat de leerkracht direct ziet wanneer die te gebruiken.

Voor CmK-scholen is er een uitgebreider boekje beschikbaar i.v.m. de lessen beeldend en muziek. Dit boekje ontvangen zij tijdens de bijbehorende training.

De leskoffer

In de leskoffer vind je voorwerpen die je nodig hebt bij het project. Dit materiaal is met zorg samengesteld en wordt door verschillende scholen na elkaar gebruikt. Ga er dus voorzichtig mee om. Mochten er voorwerpen ontbreken of beschadigd zijn, meld dit dan bij teruggave. In de koffer zit een materiaallijst ter controle. De leskoffer is af te halen bij Stichting Vonk. Het streekmuseum Reeuwijk stelt de koffer met materialen ter beschikking.

De totale tijdsinvestering bedraagt ongeveer 4 uur. Door facultatieve opdrachten, zoals bijv. een bezoek aan het Streekmuseum Reeuwijk, kan dit worden uitgebreid.

De lessen

Les 1: Wie zijn Jet en Jan?

Activiteit: Verhaal beluisteren, klassikaal.

Doel: Introductie van het hoofdthema van het project, dagelijks leven in Waddinxveen rond 1910. De voorkennis van de kinderen inventariseren en activeren.

Leren goed te kijken naar voorwerpen en beeldmateriaal en daar conclusies uit te trekken (bronnenonderzoek).

Duur: 30 minuten

Les 2: Kunst in de tijd van Jet en Jan.

Activiteit: Werken van Jan Toorop analytisch bekijken en zelf een monogram maken.

Doel: De kinderen leren over plaatsing van letters en lijnen (compositie) en kleur. Ze ontdekken de mogelijkheden van Oost-Indische inkt en kroontjespen en onderzoeken de monogram en ontwerpen hun eigen monogram.

Duur: 45 minuten

Les 3: Wanneer leefden Jet en Jan?

Activiteit: Werken met tijdbalk en stamboom, klassikaal.

Doel: Gebeurtenissen uit het eigen leven en uit de geschiedenis op de tijdbalk kunnen plaatsen.

Duur: 45 minuten

Lespakket: Tijdbalk, fotoserie familie van Jet en Jan, wasknijpers

Vorbereiding:

Vraag een aantal dagen van tevoren aan de kinderen of ze een foto uit de familie willen meenemen naar school. Hoe ouder hoe beter! Laat de ouders het jaartal van de foto op de achterkant schrijven.

De tijdbalk goed zichtbaar voor iedereen ophangen in het lokaal.

Les 4: Hoe komt Jet aan die gulden?

Activiteit: Verhaal beluisteren, rekenen, stellen

Doel: Rekenen met geld, een verhaal schrijven en daarin de opgedane kennis verwerken.

Duur: 60 minuten

Materiaal: Rekenblad uit de koffer kopiëren, pen en papier voor de stelopdracht.

Les 5: Met de muziek mee!

Activiteit: Muziek beluisteren en maken.

Doel: Onderscheid leren horen tussen loop- en dansmuziek, muziek grafisch noteren en uitvoeren.

Duur: 45 minuten

Materiaal: Muziekinstrumenten, fruitafbeeldingen

Les 6: Wat doet Jet nou met die gulden?

Dit is het laatste, afsluitende verhaal.

Meer lessuggesties

Museumbezoek

In het Streekmuseum in Reeuwijk (<http://www.streekmuseumreeuwijk.nl/>) is veel uit de tijd van Jet en Jan te vinden. Er is speciaal voor basisschoolleerlingen een carrousselprogramma met klusjes en spelletjes die kinderen honderd jaar geleden deden. De kinderen kunnen aan den lijve iets van het leven van toen ervaren en gaan als het ware terug in de tijd. Dit museum is per fiets te bereiken.

Oude voorwerpen

Vraag de leerlingen of ze een oud voorwerp van hun opa of oma mee nemen naar school. Laat ze alvast over de vragen hieronder nadenken, zodat ze er iets in de klas over kunnen vertellen. De voorwerpen kunnen ook op datum bij de tijdbalk geplaatst worden.

Vragen:

- Wat is het?
- Wordt het nog steeds gebruikt?
- Wie heeft het gebruikt?
- Waar is het voor gebruikt?
- Wanneer is het gebruikt?
- Wat gebruik je nu om hetzelfde te doen?
- Werkt het nog?
- Is het veranderd?
- Waar is het van gemaakt?
- Hoe ruikt het?
- Maakt het geluid?
- Is het versierd?

Buitenspelen

Doe tijdens de gymles ouderwetse buitenspelen op het schoolplein. Maak een circuit met: touwtje springen, tollen, kaatseballen, knikkeren, blindemannetje etc.

Schoonschrijven

Laat de kinderen met een kroontjespen schrijven.

Les 1: Wie zijn Jet en Jan?

kennismaking

Dia: Wat is dát nou?

Onderzoek de koffiemolen uit de koffer met de erfgoed-vragen.

Dia: Lees het verhaal 'Wie zijn Jet en Jan?' voor

Verhaal 1: Wie zijn Jet en Jan?

Jet ligt in de bedstee. Ze is net wakker geworden en wrijft zich in de ogen. Haar drie zusjes liggen nog rustig naast haar te slapen. Het is pikdonker in het kleine hokje, en lekker warm. 'Het is zes uur!! Zes uur!!' klinkt de stem van de porder, die langs de deuren gaat om de mensen te wekken. (muisklik voor 1^e afbeelding)

Dirkje en Miep schrikken meteen wakker. Pien zucht en kreunt. Ze is nog moe en heeft geen zin om op te staan. Ze rekt zich eens flink uit. Haar voeten komen bij het hoofdeind van Jet onder de dekens vandaan. Haar teen zit bijna in Jets neus! Jet draait zich gauw om. Ze gluurt door een kier in de deurtjes van de bedstee. Haar moeder steekt de petroleumlamp aan met een lucifer. Hè, dat ziet er een stuk gezelliger uit!

Jet springt uit de bedstee. Brrr, wat is het koud. Snel stapt ze van de stenen vloer op de mat. Die prikt in haar blote voeten. Moeder staat al klaar met een klusje voor Jet. 'Ga eens gauw die sok van Jan stoppen,' zegt ze, 'dan kan hij hem straks aan naar school'. Hij zit in het naaitasje.' 'Ja moeder,' zegt Jet, en ze schiet in haar wollen hemd en onderbroek. Hup, de blauw-grijs gestreepte jurk aan, met daar overheen een schoon wit schort, en Jet is klaar.

Ze pakt het tasje met verstelwerk en gaat ermee bij de kachel zitten.

Erg warm is die nog niet, want grootvader is nog bezig hem op te poken. Grootvader zegt niks. Hij kauwt zijn pruimtabak en af en toe maakt hij een slurpend geluid, als het bruine spuug uit zijn mondhoek dreigt te lopen. PRRT! Met een boog spuugt opa de uitgekauwde pruim in de kwispedoor.

Meteen steekt hij een nieuw stuk tabak achter zijn kiezen en het kauwen gaat verder. Pien is nu ook opgestaan en helpt Dirkje en Miep met aankleden. Moeder heeft de kleine Pieter in zijn kinderstoel aan tafel gezet. Ze maakt een bordje pap voor hem op het petroleumstel.

Ze kijkt om als Jan van de trap komt stommelen. 'Heb je het een beetje warm gehad vannacht, jongen?' vraagt moeder. Jan schudt zijn hoofd. 'Ga maar even water halen voor de koffie,' zegt ze. Jan stapt in zijn klompen, met maar één sok aan.

Om zijn hals wikkelt hij een oude sjaal want het is koud buiten. Hij loopt naar het plaatsje achter het huis, daar staat de pomp. Tegelijkertijd ziet hij zijn buurjongen. Jan rent snel naar de pomp. Dan hoeft hij tenminste niet in de kou te wachten tot Klaas zijn hele emmer volgepompt heeft. Jan zet een ketel onder de pomp en begint te zwengelen. Als hij weer binnenkomt, zet hij de ketel op het petroleumstel. Moeder zet een ketel water op het vuur voor de koffie, maar ook voor de luiers en lakens die ze straks gaat wassen in het boenhok. Je hoort het water in de ketel klotsen. Van al dat geklots moet Jet plassen. Ze loopt meteen even naar de plee achter het huis, naast de pomp. Ze haalt de deksel van de ton en doet een plas. 'Brrr, wat is het hier nog koud'. Gauw holt ze weer naar binnen. 'Jet, schiet nou eens op, de koffie is nog niet gemalen.' Vlug pakt ze de koffiemolen, doet er wat koffiebonen in, zoekt een plekje om te zitten en begint te draaien.

Ze denkt: Ik ben blij dat het voorjaar wordt, dan hoef je tenminste niet altijd met z'n allen binnen te zitten. Dan kunnen we weer buiten spelen met mijn vriendinnen in de Dorpstraat en Kerkstraat. Lekker verstopperijtje spelen of hoepelen aan de Jan Dorrekenskade.

Jet geeft haar moeder het laatje van de koffiemolen met de gemalen koffie erin. Moeder giet het water op en al snel ruikt het hele huis naar verse koffie. Het is tijd voor het ontbijt en iedereen gaat aan tafel. Ze eten donkerbruin roggebrood met een beetje reuzel*. Moeder heeft nog wat melk over. Ze doet er water bij en verdeelt het over de vier jongste kinderen. Grootvader slurpt zwijgend zijn koffie. Pien helpt Pietertje met zijn pap, en Jet heeft Miep op schoot genomen.

Reuzel werd verkregen door spek te smelten. Wat overblijft is het gesmolten vet en niet-smeltbare restjes, de zogenaamde kaantjes. Het werd o.a. gebruikt om op brood te smeren.

Vader en Bart zijn al naar hun werk. Ze werken bij de boer, meneer Van der Breggen. Hij is een herenboer. Dat betekent dat hij zoveel geld heeft dat hij een grote boerderij kon laten bouwen en ook dat hij zijn land niet zelf bewerkt, maar daarvoor personeel in dienst heeft. Hij heeft veel koeien en verbouwt ook graan, aardappelen en bieten. Dus als er geoogst moet worden, is daar heel veel werk te doen.

Meneer van der Breggen

Ook gebruikt hij de melk van zijn koeien om kaas te maken. Het is de eerste kaasfabriek van Nederland! De naam van de boerderij vindt Jet goed bedacht: 'Graan voor Visch', want eerst was hier water, maar nadat de polder drooggelegd was, heeft meneer Van der Breggen zijn boerderij laten bouwen. Dus voor de vis kwam er graan in de plaats.

Zijn grote boerderij staat aan het Noordeinde en heet: Graan voor Visch.

Heb je hem wel eens gezien?

Vader en Bart werken daar op het land, meestal als paardenknecht. Thuis wordt het meeste werk gedaan door moeder. De melk van de geiten probeert zij zoveel mogelijk te verkopen, of ze maakt er boter van. Ze drinken zelf ook de melk van de geit. Jet werkt ook wel eens op de boerderij Graan voor Visch, maar niet op het land. Ze helpt dan de boerin in de keuken. Het geld dat ze daarmee verdient moet ze aan moeder geven. Alle extra inkomsten zijn welkom. Moeder komt net rond van het huishoudgeld. Na het eten gaat Pien naar haar werk als dienstmeisje bij De Beukenhof, het mooie chique huis van burgemeester Van Dort Kroon aan de Kerkweg.

Dirkje, Miep en Pieter blijven de hele dag bij moeder thuis. Jet en Jan gaan naar school maar eerst moeten ze moeder nog helpen met wat klusjes. Jan moet de stromatrassen uit de bedstee halen en buiten zetten. Moeder gaat die straks opvullen. Dat doet moeder niet zo vaak, meestal maar twee keer per jaar. Jet heeft de nachtspiegel* uit het pottenkastje gehaald en leeggegooid.

Daarna heeft ze een emmer water gepakt en een sopje gemaakt. Ze is druk bezig om het poephuisje en het plaatsje achter te schrobben.

Ze moet opschieten, want om acht uur begint de school.

Nachtspiegel: een pot waar men 's nachts zijn behoefte in kon doen. Dan hoefde men niet naar buiten naar het poephuisje.

Ga verder met de PowerPoint.

Les 2: Kunst in de tijd van Jet en Jan

Les beeldend

Bekijk en bespreek eerst de dia's van Jan Toorop.

Uitleg materialen op tafel

Leg van tevoren het volgende materiaal op de tafeltjes van de leerlingen klaar.

- kroontjespen
- tekenpotlood met punt
- Oost-Indische Inkt
- oefenpapier en tekenpapier 140 grams
- kleurpotloden
- doekje

In de tijd van Jet en Jan schreven alle kinderen op school met inkt en een kroontjespen. Kunstenaars tekenden hier mee.

Oefening:

Leg een oefenblad voor je neer en pak de kroontjespen. Houd hem laag vast net als een potlood. Doop dan de punt van de pen in de inkt en zet heel zachtjes zonder hard te drukken lijnen op het papier.

Stappenplan opdracht:

1. Pak je potlood (uitleg hoe houd je het potlood vast, druk, punt) en schets op een oefenblad 1 of 2 lievelingsletter(s). (Wat is schetsen? Hoe schets jij..?)
Teken bij de letter(s) sommige delen dikker of ronder door extra lijnen te zetten, zonder ze in te kleuren. Zoals in het voorbeeld bij de poot van de A.
2. Probeer met 2 letters een monogram te maken, waarbij de letters nog steeds duidelijk te herkennen zijn.
3. Pak het dikke tekenpapier. Teken met potlood in zachte lijnen je lievelingsletter of een monogram. Teken het niet te klein.
4. Pak dan de kroontjespen en trek de lijnen met inkt over.
5. Teken daarna lijnen die de vormen van de letters volgen, maar zo dat er ruimte is tussen de lijnen. Teken dan weer lijnen daar omheen. Soms mag je ze ook net iets anders laten lopen, net als bij Jan Toorop. Teken zo door totdat het **hele** blad tot in de hoeken gevuld is met lijnen.
6. Als het werk droog is, kan je het zacht inkleuren met kleurpotlood. Het mooiste wordt het als je in de vormen in **een** richting kleurt.

Les 3: Wanneer leefden Jet en Jan?

Werken met de tijdlijn.

Dia: Bekijk de familiefoto's van Jet en Jan

Waaraan kan je zien hoe oud foto's zijn?

Denk dan aan bijv. de volgende punten:

Of ze zwart/wit of in kleur zijn, aan de kleding, kapsels, brillen, auto's, huizen, meubels.

De leeftijd van de persoon op de foto. Als je ook de leeftijd van die persoon nu weet, kan je uitrekenen hoe oud de foto is.

Les 4: Hoe komt Jet aan die gulden?

Rekenen en stelopdracht

Dia: Lees het verhaal 'Hoe komt Jet aan die gulden?' voor.

Verhaal 2: Hoe komt Jet aan die gulden?

School B is bij de draaibrug en dat is een aardig stukje lopen. Op de Kerkweg komt Jan zijn vrienden tegen. Hij rent met Piet en Willem voor Jet uit. Zo hebben ze nog tijd om te bikkelen op het plein voordat de schoolbel gaat. Jet vindt het wel fijn om eventjes alleen te lopen. Het is al druk op straat. De bakkersjongen fietst voorbij met een grote mand vol broden, die hij gaat bezorgen bij de mensen thuis. Wat ruikt dat verse brood lekker! Opeens hoort ze: 'Dag, Jet van Dijk.' Het is Geurt met zijn hondenkar. Jet zegt zachtjes: 'Goedemorgen'. Geurt is twaalf jaar en komt langs de deuren om melk te verkopen. Hij heeft een kar met daarop twee melkbussen. De kar wordt getrokken door een magere hond.

Jet loopt verder over de keien. Hé, in de verte komt een fiets aan. Die zie je niet zo vaak. Wie zou het zijn? Het is dokter Van 't Einde. Die ziet ze wel vaker voorbij komen. Maar ze kan natuurlijk niet naar hem zwaaien. Daar is hij veel te deftig voor. Aan de overkant van de straat neemt een man eerbiedig zijn pet af voor de dokter.

Opeens ziet Jet iets glinsteren in het gras onder de bomen. Wat is dat? Ze bukt zich om het op te rapen. Het is een glimmende, zilveren gulden. Ze heeft een gulden gevonden! Snel doet ze haar hand weer dicht, ze kijkt om zich heen. Heeft niemand het gezien? Ze wordt er zenuwachtig van. Ik heb een gulden, een hele gulden, ik heb een gulden, een hele gulden, zingt het door haar hoofd. Stuivers, dubbeltjes, centen en halve centen, die heeft ze vaak genoeg in haar hand, als ze voor moeder boodschappen moet doen. Maar een hele gulden!

En niemand weet dat zij hem heeft! Ha! denkt ze, wat kan ik allemaal voor een gulden kopen? Er is zo veel dat ik wel zou willen hebben. Of moet je een gevonden gulden naar de veldwachter brengen..?

In de verte hoort ze de schoolbel. Snel wikkelt ze de gulden in haar zakdoek en ze stopt hem diep in de zak van haar schort. Met haar hand op de zak gedrukt rent ze naar school.

Ze is bijna te laat, alle andere kinderen zijn al in het lokaal. Het is een enorm kabaal, met meer dan dertig kinderen die door elkaar praten en lachen.

Dan wordt het opeens muistil.

Alle kinderen gaan netjes rechtop staan naast hun schoolbank. Meester Van Gent staat in de deuropening. 'Goedemorgen, jongens en meisjes.'

Alle kinderen antwoorden in koor: 'Goedemorgen, meester Van Gent,' en gaan netjes in hun schoolbank zitten. Ze beginnen met rekenen. Jet pakt haar houten schooltas en schuift het deksel eraf. De schooltas is nog van haar vader geweest.

Hij zat nog bij meester Regt in de klas. Door meester Regt houdt vader zo veel van muziek. Meester Regt zelf vond muziek zo belangrijk dat hij de muziekvereniging Concordia opgericht heeft zodat er vaker muziek in het dorp te horen is. Jet pakt haar lei en griffel eruit en schrijft de sommen van het bord over. Het is doodstil in de klas. Je hoort alleen nog het gekras van de griffels.

Jet kan haar gedachten maar moeilijk bij de les houden. Moet ze de gulden niet aan moeder geven? Die heeft het geld hard nodig. Maar als ze de gulden bewaart tot na de zomer, als de kermis weer komt... dan zou ze wel tien keer in de draaimolen kunnen! En net zo veel kaneelstokken en kandijbrokken* kopen als ze lust!

Misschien kan ze een prentenboek kopen, of een ganzenbordspel, dat is leuk voor iedereen...

In de pauze vraagt Jet: 'Mag ik een poosje met jouw hoepel?' 'Meiden kunnen niet hoepelen,' zegt Jan, 'hoepel op!' 'Meiden kunnen best hoepelen,' zegt Jet, 'kijk daar maar 's naar Geertje. Die kan het beter dan jij!' Geertje komt heel hard langs lopen, met haar hoepel vlak bij de hand. Jan zegt: 'Wedden dat ik harder kan?' en meteen rent hij Geertje na.

Maar hij neemt een te korte bocht en blijft met zijn broek achter een spijl van het hek haken. 'Krak!' hoort hij. Hij staat gelijk stil en ziet dat er een flinke scheur in zijn broek zit. Oei, dat is niet best, denkt Jan. Hij heeft maar één broek, die hij de hele week moet dragen. Alleen voor de zondag heeft hij een extra nette broek. Met gebogen hoofd komt hij terug bij Jet. 'Kan jij mijn broek maken?' vraagt hij, 'want als Moeder het ziet...' 'Mag ik dan met jouw hoepel?' vraagt Jet. 'Dat is goed,' zegt Jan, 'hier heb je hem.'

Kandij: bestaat uit klontjes gekristalliseerde suiker en wordt ook wel kandijzuiker genoemd.

Die middag zijn alle jongens om half vier vrij. Jan gaat via het Nessepad naar het Sluisje om te kijken of oom Harm en tante Greet er al zijn.

Ze wonen op een groot schip, waarmee ze handelswaar vervoeren van Rotterdam naar Duitsland en terug. Onderweg nemen ze liever het sluisje van Waddinxveen, want dan hoeven ze de dure tol bij Gouda niet te betalen. Ze kunnen ieder moment hier zijn. Misschien mag Jan vandaag in de stuurhut kapiteintje spelen aan het grote roer!

Terwijl Jan de school uit rent, blijven de meisjes in het lokaal, want juffrouw Stoet geeft nog een uur handwerkles. Als ze bezig zijn met het naaien van een knoopsgat stopt Jet snel een draadje in de zak van haar schort. Dat gaat ze vanmiddag gebruiken om de scheur in Jans broek te naaien. Ze denkt bij zichzelf: 'Jan is al lekker naar de sluis. En ik moet straks ook nog die stomme scheur naaien. En misschien nog wel meer verstelwerk doen voor moeder. Die jongens hebben het maar wat gemakkelijk!' Maar ze kan toch niet echt heel jaloers zijn op Jan. 'Want', zegt ze tegen zichzelf: 'In mijn zak zit een gulden en in die van Jan zit een scheur!'

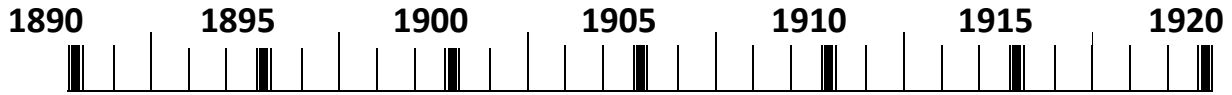

Ga verder met de PowerPoint

Werkblad rekenen

Vraag 1. Rekenen op de tijdbalk.

Het is 1910.

1. Pietertje is 1 jaar. Hij is geboren in? L
2. Miep is 3 jaar. Ze is geboren in? ..... A
3. Dirkje is 5 jaar. Ze is geboren in? ..... B
4. Jan is 10 jaar. Hij is geboren in? ..... J
5. Jet is 9 jaar. Ze is geboren in? ..... D
6. Bart is 13 jaar. Hij is geboren in? I
7. Pien is 14 jaar. Ze is geboren in? ..... T
8. Let op! Hoe oud is Jet in 1920?? ..... K

Zet de letters die bij de vragen horen op de goede plaats onder de tijdbalk.

Welk woord staat er nu? .....

Prijslijst

1 sigaar.....	2½ cent
1 pak thee.....	80 cent
1 klein chocolaatje.....	2½ cent
1 groot chocolaatje.....	15 cent
1 pot appeljam.....	20 cent
1 pakje roomboter.....	150 cent
1 pakje margarine.....	50 cent
1 pond gehakt.....	40 cent
1 pond biefstuk.....	50 cent
1 blikje sardientjes.....	20 cent
1 rol behang.....	6 cent
1 pak speelkaarten.....	4 cent
10 ansichtkaarten.....	25 cent
1 koffiekommetje.....	6 cent
1 paplepel.....	2 cent
1 kop en schoteltje.....	10 cent
1 likeurglaasje.....	6 cent
5 stukken zeep.....	10 cent
1 paar kousen.....	54 cent
1 Goudsche Courant.....	10 cent
1 kaartje voor het zwembad	45 cent
1 kaartje voor het museum	10 cent
1 treinkaartje naar Amsterdam	40 cent

Vraag 2. Hoeveel kosten...?

3 pakken thee	= .....cent
4 grote chocolaatjes	= .....cent
3 potten appeljam	= .....cent
2 pond gehakt	= .....cent
2 pakjes roomboter	= .....cent
3 kaartjes voor het zwembad	= .....cent
2 paar kousen	= .....cent
2 blikjes sardientjes	= .....cent
3 koffiekommetjes	= .....cent
3 pakjes margarine	= .....cent

Vraag 3. Wat kan Jet kopen voor een gulden?

Jet heeft 1 gulden. Dat is 100 cent. Ze wil cadeautjes kopen voor vader en moeder. Wat kan ze kopen van de prijslijst hierboven?

Vader ..... = ... cent

Moeder ..... = ... cent

Samen is dat ..... cent.

Jet houdt ..... cent over.

Daarvoor koopt ze voor zichzelf

.....

Les 5: Met de muziek mee!

Muziekles

Dia: lees het verhaal 'Met de muziek mee!' voor

Verhaal 3: Met de muziek mee!

Jet komt net terug van de Jan Dorrekenskade, waar ze koffie voor Moeder heeft gehaald in het winkeltje bij opoe Koster.

Ze komt tegelijk met Vader thuis en samen trappen ze hun klompen uit en lopen ze naar binnen. Na het eten spitst vader de oren en roept: 'Stil! Stil eens allemaal! Luister!' Dan horen ze, in de verte, in het dorp, vrolijke muziek. Muziek! 'Dat is de fanfare!' roept Vader, 'O ja, dat was ik vergeten: vandaag wordt de burgemeester 50 jaar, en dat wordt natuurlijk gevierd met een concert. Dáár moeten we naar toe!' Ze weten allemaal, dat Vader gek is op muziek. Dolgraag had hij zelf meegespeeld in de fanfare, maar ja, dat kost wel vier gulden per jaar, en dan moet je nog een instrument kopen of huren. Het enige instrument dat Vader ooit heeft kunnen kopen, was een tweedehands mondharmonica. Daar kan hij prachtig op spelen, maar in een fanfare kunnen ze geen mondharmonicaspeler gebruiken. Maar nu hoort hij de fanfare, en hij zou zó wel de deur uit willen hollen om erbij te zijn. 'Kom op,' roept hij, 'naar de muziek!' 'Wacht,' zegt Moeder, 'trek eerst een schone boezeroen* aan, Jan zijn zondagse broek, en dan brengen Jet en ik de kleintjes naar bed. En als grootvader dan op ze wil passen, gaan wij eens horen wat de fanfare vanavond speelt.'

Als ze op het Raadhuisplein komen, maakt het fanfarekorps Concordia juist een einde aan een mars door het dorp; de mannen in hun prachtige uniformen komen vanuit de Zuidkade aanmarcheren en klimmen nu een voor een het trapje naar de muziektent op. Daar nemen ze allemaal hun vaste plaatsen in.

Boezeroen: korte kiel met lange mouwen, vaak van blauwgestreepd katoen of linnen, die vooral door zeelieden en werklui wordt gedragen.

‘Welk instrument zou jij het liefst spelen?’ vraagt Jet aan Vader.

‘In de fanfare? Ja, dan zou ik kiezen voor de hoorn.’

Jet kent alleen een hoorn van een koe of van een bok.

‘De hoorn?’ vraagt ze. ‘Ja, kijk maar,’ zegt Vader, ‘zie je daar die meneer met dat lange grijze haar? Dat is de schoenmaker, en die speelt op de hoorn.’

En dan steekt de dirigent zijn stokje omhoog, en direct daarop klinkt er een vrolijke mars. Op een rijtje voor de muziektent staan stoelen voor de belangrijkste heren uit het dorp, en hun dames: de notaris, de dominee, de dokter, de apotheker, en, natuurlijk in een mooi versierde zetel, de burgemeester zelf, meneer Van Dort Kroon.

Achter de stoelen staat Jan met zijn klasgenoten. Ze horen de muziek en beginnen meteen op de maat mee te marcheren. Jan heeft zijn zakdoek aan een tak gebonden en loopt voorop; de andere jongens stampen met dappere gezichten achter hem aan. Ze voelen zich echte soldaten.

Dat gaat zo twee muziekstukken door, maar bij het volgende stuk gebeurt iets raars: Jan en zijn soldaten lopen tegen elkaar aan, de een wat sneller, de ander wat langzamer. ‘Ho,’ roept Jan, ‘de muziek gaat fout!’ De dochter van meester van Gent lacht en zegt: ‘Nee, de muziek gaat niet fout, jullie gaan fout. Dit is geen marsmuziek, maar een wals, en daarop moet je niet marcheren, maar dansen.’

Ze doet haar armen wijd, en draait met vlugge voetjes in het rond. De andere meisjes proberen haar na te doen, en proberen net zo sierlijk rondjes te dansen als zij.

‘Bah,’ moppert Jan, ‘meidenmuziek!’

‘Meidenmuziek?’ vraagt Vader, ‘kijk maar eens daar.’

De notaris is opgestaan, maakt een deftige buiging voor zijn vrouw, en samen zwieren ze, nog sierlijker dan de meisjes, over het plein. Ook de dokter en de apotheker wagen een dansje met hun vrouw. Na de wals wordt er weer een mars gespeeld. ‘Gelukkig,’ zegt Jan. Maar dan! ‘Let op,’ zegt Vader, ‘nu komt de hoorn.’ En dan hoort Jet een wonderlijk muziekstuk.

Ze vindt het prachtig, maar ze moet ook een beetje huilen. Is dat niet kinderachtig? denkt ze, huilen om muziek? Ze kijkt naar Vader, en ziet dat hij ook vochtige ogen heeft. Nu weet ze dat ze geen kinderachtige meid is. Alle grote mensen en alle kinderen luisteren doodstil en als het muziekstuk uit is, klinkt er een daverend applaus. Intussen begint Concordia aan een potpourri, een heleboel bekende wijsjes achter elkaar, en besluit met: 'Lang zal hij leven', natuurlijk speciaal voor de jarige burgemeester.

De dirigent houdt een klein toespraakje, en de burgemeester spreekt een dankwoord. Dan draait hij zich om en roept: 'Ja, kom maar, Klaas!' Door een klein poortje naast het gemeentehuis komt Klaas Uitman aangelopen, met een kruiwagen met een vaatje bier erop. Achter hem zijn vrouw met een grote mand vol glazen. Alle leden van de fanfare krijgen een glas, en houden dat onder het kraantje van het biervat. Sommigen wel drie of vier keer! Intussen verdwijnt de burgemeester met zijn voorname gasten naar het gemeentehuis, en daar, in de grote bovenzaal, vieren ze zijn verjaardag nog eens opnieuw.

Het gemeentehuis aan de Zuidkade.

Zie je het poortje waar Klaas Uitman doorheen gekomen is?

Ga verder met de Powerpoint.

Dia: Wanneer is muziek loopmuziek?

We gebruiken loopmuziek, omdat als je samen marcheert het langer vol te houden is. En soldaten moeten veel en lang lopen.

Hoe komt het dat ze zo precies tegelijk lopen:

- Omdat ze precies in de maat lopen. Deze muziek noemen we marsmuziek. De fanfare speelt een mars. Daar kan je goed op marcheren. LINKS, 2, 3, 4 LINKS 2,3,4.

Bij loopmuziek tel je steeds tot 4.

Dia: En wanneer dansmuziek?

- Hoe komt dat het bewegen anders is?
Omdat ze precies in de maat bewegen. Deze muziek noemen we walsmuziek. De piano speelt een wals. Daar kan je goed op walsen en dat is een zwerige dans.
- Waarom heeft die dame een wijde jurk aan?
Door het dansen kunnen haar jurk en haar haar goed zwieren.
- Tot hoeveel kan je steeds meetellen?
Bij zwerige dansmuziek tel je tot 3.

Dia: Lopen of dansen?

Dit was loopmuziek. Kijk maar naar hun voeten. Ze lopen precies tegelijk op de muziek, ze marcheren. We noemen dit 'in de maat lopen'. Er zijn dus 4 tellen in de maat.

Dia: Lopen of dansen?

Hoe weet je dat?

Bij 'laatste soldaatje' verandert de muziek van loop- in dansmuziek. Je kan dat horen aan:

- * de muziek
- * de tekst
- * voelen aan je bewegingen.

Je kan het zien aan:

- * de bewegingen van het soldaatje.

Dus de maat verandert van 4 naar 3 tellen.

Dia: samen muziek maken

1:

Zeg 'appel, sinaasappel' met elkaar, net zo vaak tot het precies tegelijk gaat.

Klap de woorden nu mee. Ook weer tot het precies tegelijk gaat.

Klap nu alleen de woorden en zeg ze zachtjes in je hoofd mee.

Blijven jullie goed tegelijk?

Doe 'ap' steeds met nadruk.

Wie kan hierbij tot 4 tellen en marcheren?

2:

Klap de afbeelding appel-sinaasappel weer 5x. Eén persoon wijst mee. Merk je dat je er steeds beter in komt? Dit noemen we de cadans.

Dia: Wat zou dit betekenen?

1:

Alles wat recht onder elkaar staat, klinkt tegelijk.

2:

Verdeel de klas in 2 groepen: een klap- en een stampgroep.

De klapgroep doet de bovenste regel, de stampgroep de onderste.

Let goed op: Komen 'ap' en 'peer' en daarna 'si' en 'peer' precies tegelijk? Oefen net zo vaak tot het lukt.

3:

Eén kind marcheert. Als hij goed kan doorlopen, is de cadans goed.

4:

We hebben nu dus ritmes na elkaar en tegelijk gedaan.

Dia: Hoe klinkt een fruitsalade?

Maak je eigen volgorde met de afbeeldingen uit de **koffer**.
Zet ze duidelijk zichtbaar neer.

Spreek af of je stamp, klapt, tikt of nog iets anders doet.

Gebruik ook de nieuwe kaarten.

Voer jullie eigen compositie uit.

Als het nog lastig is, zeg dan eerst weer de woorden erbij.

Je kan ook voor een geluid per kaart kiezen.

Bijv. appel = klappen

peer = stampen

sinaasappel = tikken met je potlood

Iedere groep (in bovenstaand voorbeeld dus 3 groepen) doet zijn eigen kaart.

Aandachtspunten:

Gaat het precies tegelijk?

Sluiten de groepen goed achter elkaar aan? Loopt het goed door? Is de cadans goed en kan er iemand op marcheren?

Wijst de dirigent goed aan? (ook doorlopend, zonder pauze tussen de woorden)

Kan je ook met hard en zacht spelen?

Dia: Hoe ga je loomuziek maken?

1:

* Woorden hebben ritmes die je in de muziek kan gebruiken.

* Je kan ritmes na elkaar laten klinken, maar ook tegelijk.

* Bij loomuziek heb je steeds 4 tellen in de maat. Loop maar mee met 'appel, sinaasappel'. Dat worden 4 stappen.

* Samen weet je meer dan alleen. Overleg dus met je groepje en bij 'gluren bij de burens' mag je ideeetjes van de andere groepjes gebruiken en zij ook van jou (de ideeën delen).

* Maak groepjes van ongeveer 5 kinderen.

2:

werkvolgorde- per opdracht klikken voor volgende afbeelding.
Steeds ca. 5 min. per opdracht.

1. Bedenk met je groepje woordritmes.
2. Gluren bij de bureu.
3. Kies je beste woordritmes en maak een mooie volgorde. Loopt de cadans goed door? Maak eerst ritmes na elkaar en kijk daarna of er tegelijk een ander ritme bij past.
4. Hoe ga je het noteren? Doe dit zo dat iemand anders het ook kan begrijpen en spelen. Zet wat tegelijk moet heel precies onder elkaar.
5. Gluren bij de bureu.
6. Maak jullie compositie af.

Hoe gaan jullie het uitvoeren? Met welke geluiden/instrumenten? Wie heeft welke taak? En wie is de dirigent?

Dia: Eerst oefenen, dan het concert!

1:

De luisteraars letten op de volgende vragen. Verdeel deze vragen over de groepjes zodat ieder groepje een duidelijke luisteropdracht heeft.

- * Werden de ritmes goed gespeeld?
- * Werd er goed tegelijk gespeeld?
- * Werd er goed doorgespeeld (de cadans) of stopte het soms?
- * Bleef het tempo hetzelfde of ging het groepje langzamer of sneller spelen?
- * Klonk de muziek zoals verwacht?
- * Is het spelende groepje zelf tevreden of willen ze er nog iets aan veranderen?

Les 6: Wat doet Jet nou met die gulden?

Dia: Lees het verhaal 'Wat doet Jet nou met die gulden?' voor.

Verhaal 4: Wat doet Jet nou met die gulden?

De volgende morgen lopen Jet en Jan naar school. Jan heeft zijn doordeweekse broek weer aan. Moeder heeft gisteravond de slordige steken van Jet uitgehaald, en de scheur zó netjes dichtgenaaid dat je er niets meer van ziet. Jan denkt nog aan de marsmuziek van gisteravond, en begint vanzelf weer te marcheren; Jet kan hem niet bijhouden. Jet hoort in gedachten nog die prachtige muziek van de hoorn, en ze voelt dat haar ogen weer vochtig worden. Door de hoornmuziek denkt Jet ook weer aan haar Vader. Die zou zo graag lid van de fanfare worden, maar dan moet hij vier keer per jaar een gulden contributie betalen.

Een gulden! denkt Jet, en dan herinnert ze zich plotseling de zilveren gulden die ze gisteren in haar schortzak gestopt heeft. Zit hij er nog? Ze voelt meteen in haar zak: ja, hij is er nog. Zou ze daarmee voor Vader...? Maar hoe moet het dan met de volgende drie keer? Kan zij niet op de een of andere manier wat geld verdienen? Zo loopt Jet te piekeren, als ze in de verte iemand aan ziet komen. Al van ver herkent ze Trees Bleek die hun elke doordeweekse ochtend wakker port. Zij woont vlak bij hen in de Kerkstraat, samen met haar zoontje Bennie, die altijd ziek op bed ligt. Haar man is al jaren geleden gestorven. Trees doet de was voor de rijkere gezinnen. Ze haalt daar de vuile kleren en het beddengoed op, en brengt het een paar dagen later, schoon en gestreken, terug. Trees doet de was aan de Noordkade in de Gouwe.

Nu is Trees al vlak bij, en Jet ziet dat zij ook tranen in haar ogen heeft. 'Dag vrouw Bleek,' zegt Jet, 'loopt u ook aan die mooie muziek te denken?' Vrouw Bleek kijkt haar met grote ogen aan. Ze lijkt verbaasd en een beetje boos. 'Hou je me voor de gek, Jet?' vraagt ze. 'Ik heb wel andere dingen om aan te denken. Gisteren heb ik hier ergens een gulden verloren, en die loop ik nu te zoeken.' En nu rollen er echte dikke tranen over haar wangen. Jet schrikt. Natuurlijk wilde ze Trees niet voor de gek houden. Maar dan denkt ze: Een gulden? Dat is natuurlijk die gulden die ik gevonden heb. Maar die wilde ik nou juist gebruiken om... voor vader... Trees gaat verder: 'Mevrouw Dobbelman betaalt mij één keer per maand voor de was, die ik voor haar doe. Een gulden. Gisteren had ik die gulden van haar gekregen, en ik ging meteen naar de apotheker om medicijnen voor Bennie te halen.'

Medicijnen zijn erg duur, weet je dat?' Ja, dat weet Jet wel, dat heeft ze al vaker gehoord. Gelukkig hebben zij haast nooit medicijnen nodig, ze zijn allemaal kerngezond. 'Ik, ik,' hakkelt Jet nu, 'ik heb uw gulden gevonden, denk ik. Ik wou... ik hoopte...' Ze haalt de gulden uit haar schortzak en geeft hem aan vrouw Bleek. Die roept: 'Ah! Oh! Wat ben ik dáár blij mee!' En ze geeft Jet een knuffel met een dikke zoen, zomaar, midden op straat.

Jet is blij, maar ook een beetje verdrietig. Haar mooie plannetje met die gulden... Trees Bleek heeft toch goed geluisterd naar wat Jet zei, en vraagt nu: 'Wat wou je eigenlijk doen met dat geld?' En dan vertelt Jet over de prachtige muziek van gisteravond, en over haar Vader, en over de fanfare, en over contributie en over haar plannetje. 'Weet je wat?' zegt Trees dan, 'ik zal eens met mevrouw Dobbelman praten. Misschien kan haar man jouw Vader wel helpen. Hij kent de dirigent van Concordia en weet dat hij altijd op zoek is naar muzikanten en naar mensen die muzikant willen worden.'

Jet komt die dag te laat op school, maar als ze vertelt wat er gebeurd is, krijgt ze geen straf. Een week later klopt Trees Bleek aan de deur. Vader doet open en dan zegt Trees: 'Buurman, meneer Dobbelman vraagt of je eens bij hem komt praten. Ik heb hem verteld dat jij graag bij de fanfare wil. Hij zegt dat hij je gaat helpen en dat je je geen zorgen hoeft te maken over de kosten. En je mag wel trots zijn op je eerlijke dochter. Want als die niet.....'

En hier is het verhaal van Jet en Jan afgelopen.
Wie maakt de zin van Trees Bleek af?

En hoe zou zo'n hoorn nou eigenlijk klinken? (beluister en bekijk het filmpje)

<https://www.youtube.com/watch?v=DViX42ccxql>

